

ZAHIRIDDIN MUHAMMAD BOBURNING FARZAND TARBIYASIDAGI MA'NAVIY VA AXLOQIY QARASHLARI

Olimjonova Umida

Alisher Navoiy nomidagi Toshkent Davlat

O'zbek Tili va Adabiyoti Universiteti

akademik litseyi o'quvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada shoh va shoir Zahiriddin Muhammad Boburning farzand tarbiyasi hamda uning farzand tarbiyasidagi ma'naviy va axloqiy qarashlari haqida so'z boradi.

Kalit so'zlar: Zahiriddin Muhammad Bobur, Boburnoma, she'riyat, tarbiya, Xumoyun, madaniyat.

Ilm-u adabiyot osmonida har bir buyuk shoir va yetuk olim bir porloq yulduz bo'lsa, shubhasiz, Zahiriddin Muhammad Bobur va uning farzandlari, ya'ni ko'ragoniylar yo boburiylar sulolasi ajoyib sulolalardan biridir. Hindistonning mashhur siyosatchisi va tarixchisi Javohirlal Neruning aytishicha: «Bobur san'at va adabiyotning ulkan homiysidir. Boburiylar saroyi juda shukuhli, boy va misli ko'rilmagan saroy edi». Albatta, bunday saroy va bunday madaniyat o'zidan-o'zi qurilmaydi. Shoh va shahzodalar olim, shoir va madaniyatli kishilar bo'lmasalar, ilm-u madaniyat rivojiga u qadar parvo qilmasliklari mumkin. Ammo Bobur, uning to'rt o'g'li va bir qizi: Humoyun, Komron, Askariy, Hindol va Gulbadanbegim ham tarixda chuqur iz qoldirgan shoir, tarixchi, ilmu san'atni yaxshi o'rganib, o'zlashtirgan kishilar edilar. Ulardan bo'lgan farzandlarning barchasi ham ota-bobolarining izidan borib, atoqli shoir, adib va olimlar sifatida ilmu san'at rivojiga katta hissa qo'shib keldilar. «Boburnoma»da yozilishicha, Bobur o'z farzandlarining ta'lim-tarbiyasi haqida hamisha o'ylab, ularni o'qish va o'rganishga targ'ib qilar ekan. U «Mubayyin» risolasini Humoyun va Komronga diniy masalalarni o'rgatish uchun nazmda yozadi. Boburning Humoyun va Komronga yozgan maktublari ham shu mavzuga qaratilgan. Masalan, u Komronga yozgan maktubida bunday deydi: «Farzandi arshad va arjumandi saodatnishop Muhammad Komron Mirzo bahodirga salomi muhabbat anjomidan so'ng ulkim, ko'kaltosh va ichkilaring bila sabaq o'qurg'a ruju' kelturub ermishsen. Bu jihattin ko'ngulga surur va xotirga huzur yetib na bisyor xushholliq yuz berdi. Tangri taolo dargohidin umidim borkim, jami'i qobiliyat va salohiyat bobida komil va mukammal bo'lub kamolg'a yetgaysen». Humoyunga yozgan maktubidan: «Yana men degandek bu xatlaringni bitibsen va o'qumaysen, ne uchunkim, agar o'qur xayol qilsang edi, o'qiy olmas eding. O'qiy olmagandin so'ng albatta tag'ir berur eding. Xatingni xud tashvish bila o'qisa bo'ladur,

vale asru mug'laqtur... Xatingni xud har tavr qilib o'qusa bo'lodur, vale bu mug'laq alfozingdin maqsud tamom mafhum bo'lmaydur. G'oliban xat biturda kohillig'ing ham ushbu jihattindur. Takalluf qilay deysen, ul jihattin mug'laq bo'ladur. Bundin nari betakalluf va ravshan va pok alfoz bila bitiy. Ham senga tashvish ozroq bo'lur va ham o'quvg'uchig'a...». Ko'rinib turibdiki, Bobur farzandlarining diyonatli, ilm-fazilatli bo'lib o'sishi uchun ularga kitob tanlab yuborish, ularning o'rganishi uchun kitoblar yozishni otalik va podshohlik burchi deb hisoblagan, ularni o'qish-o'rganishga targ'ib qilib, imlo va insho xatolarini to'g'rilab bexato, sodda, ravon va betakalluf yozishga chorlagan.

Albatta, Boburning bunday sa'y-harakatlari zoe ketmadi. Uning to'rtala o'g'li, qizi, nabiralari va ularning farzandlari ilm-u san'at, she'ru adabiyotda nom qozondilar. Ko'ragoniylar yo boburiylar sulolasidan ko'p sohibdevon shoirlar, tarixchilar, faqihlar, diniy va dunyoviy olimlarning ismini tazkiralardan keltirish mumkin. Ularning hammasini tilga olib o'tish yo ular haqida bir-ikki og'iz so'z aytish ancha vaqt talab qiladi. Bu haqda xattoki kitoblar yozish ham mumkin. Biz bu o'rinda Boburning faqat shoir va tarixchi farzandlari haqida so'z yuritib, ular asarlaridan bir-ikki misol keltirib o'tamiz. Boburning to'ng'ich o'g'li Nosiruddin Muhammad Humoyun 913 (1507) yili zulqa'da oyining to'rtinchi kechasi Kobulda tug'ildi. Onasi Mohim begim Sulton Husayn Boyqaro xonadoniga yaqin bir bekning qizi edi. Humoyun Mirzo otasi vafot etgandan so'ng Dehli taxtiga ega bo'lib, 26 yil podshohlik davrini surib, 963(1556) yili rabi ul-avval oyining 14chisida Dehlida olamdan ko'z yumdi. Humoyun Mirzo ham otasidek iste'dodli shoir edi. Podshohlik yumushlari, ichki va tashqi dushmanlar, ya'ni ukalari va lo'diylar bilan to'xtovsiz olib borgan janglari sababli she'r yozishga ko'p vaqt topolmasa ham, undan bir qancha g'azallar, ruboiylar, qit'alar va boshqa she'riy parchalardan iborat (asosan forsiyda) bo'lgan bir devon qoldi. Bu devon doktor Hodiyy Hasanning tashih va ihtimomi bilan Hindistonda bosilib chiqdi. Bu devondan bir qancha she'riy namunalar tazkiralarda ham keltirilgan. Humoyun Mirzoning kalomidan namunalar:

Hardam zi firoqi tu malolest maro,
Har ro'z zi hijroni tu solest maro,
Holest ba g'urbatamki natvon guftan,
Subhonolloh, g'arib holest maro.

(Mazmuni: Har dam firoqingdan qayg'uraman, har kun hijroningda bir yildek o'tadi. G'urbatdagi hol-ahvolimni aytolmayman, Subhonolloh, g'arib holim bor.)

Ey, manzili mohi alomat avji Surayyo,
Ro'yi zafar az oyinai tig'i tu paydo.

(Mazmuni: Ey, bayrog'ing joyi Surayyo avjidadir, tig'ing ko'zgosida zafar namoyondir.)

Menki bulbuldek gulidin kuymisham ohang ila,
O't solibtur jonima ruxsorai gulrang ila.

Humoyun Mirzoning asarlari hali to'la topilgan emas. Masalan, yaqinda biz uning ikki bayt she'rini Sodiqiy Kitobdorning «Majma ul-xavos» tazkirasida uchratdik. Mana, o'sha baytlar:

G'ariyblig' g'amidin mehnatu malolim bor,
Bu g'amdin o'lmaka yetdim, g'ariyb holim bor.
Visoli davlatidin ayrilib ne-ne mahzun,
Tirikmenu bu tiriklikdin infiolim bor.

Boburning ikkinchi o'g'li Muhammad Komron Mirzo 914 (1508) yili tug'ildi. Uning onasi Gulrux begim turkman urug'iga mansub bo'lgan bekchik amirlaridan birining qizi edi. Komron Mirzo otasi hayotligida Qandahor va Kobulda hukmron edi, Humoyun Mirzo taxtga o'tirgach, Panjob viloyatini ham unga in'om etdi. Ko'p vaqt o'tmay og'a-inilar orasida kelishmovchiliklar va nizolar paydo bo'lib, Humoyun Mirzo Eronga qochishga majbur bo'ladi va Komron Mirzo Afg'oniston hududida o'zini podshoh deb e'lon qiladi. Humoyun taxtni qaytarib olgach, 960(1553) yili Komron Mirzoning ko'ziga mil torttiradi. So'ng u haj ziyoratini niyat qilib Hijozga ravona bo'ladi. Uch marotaba haj qilib, to'rtinchi yili haj marosimini ado etayotganda Arofatda 964(1557) yili zulhijja oyining 15inchisida vafot etib, Muallo qabristonida Xadichai Kubro mozori yaqinida dafn etiladi. Komron Mirzo ajoyib iste'dodli, shirinkalom, darveshmaslak shoir edi. Undan o'zbek va dariy tillarida yaratilgan jozibali g'azal, ruboiy, qit'a, masnaviy va fardlardan iborat to'liq devon qolgan. Bu devonning forscha she'rlarini Muhammad Mahfuzulhaq Hindistonda va o'zbekcha she'rlarini Saidbek Hasan O'zbekistonda e'lon qildilar. Komron Mirzoning to'liq ilmiy-tanqidiy devoni hamda hayoti va ijodi haqida mufassal tadqiqot ushbu maqola muallifi tomonidan 1999 yili amalga oshirilgan. Yana bir muhim jihatni qayd etish kerakki, Bobur farzandlaridan Komron Mirzoga otasi izidan borib, asosan, o'zbek tilida she'rlar yozdi. Holbuki, Boburdan keyingi nasllar ko'proq fors tilida yozib fors tili rivojiga xizmat qildilar. Komron Mirzoning she'rlaridan bir namuna keltiramiz.

Ahhobobqa xushturur rafiq o'lsa kishi,
Imdod ila homiy tariq o'lsa kishi,
Islom eliga jon bila tarvih qilib,
Bir-birga bu besh kun shafiq o'lsa kishi.

Askariy Mirzo Komron Mirzoning tug'ishgan inisi bo'lib, 922(1517) yili Kobulda dunyoga kelgan. Humoyun Mirzo taxtga o'tirgach, Sunbul viloyatini unga in'om qildi, ammo Askariy Mirzo akasi Komron Mirzo bilan qo'shilib, Humoyunga qarshi isyon ko'tardi. Qiyinchiliklarga duch kelib, 961(1554) yili haj niyati bilan yo'lga chiqdi, lekin maqsadga yetolmay, haj yo'lida - Shom va Makka o'rtasidagi bir joyda

vafot etib, o'sha yerda dafn qilindi. Askariy Mirzo ham otasi Bobur va aka-ukalaridek iste'dodli edi. Undan devon qolgan-qolmagani hozirgacha noma'lum, ammo bir qancha tazkirachilar uning mahoratli shoir ekanligini tasdiqlab, go'zal she'rlaridan namunalar keltirganlar. Biz quyida uning kalomidan bir necha misol keltiramiz:

Ey Askariy, ar masti mudomi xush bosh,
Var mu'taqidi bodavu jomi xush bosh,
Gufti: ba xarobot nabosham be u,
Bo yor agar darin muqomi xush bosh.

(Mazmuni: Ey, Askariy, agar mudom mastsan, xursand bo'l; Agar bodayu jomga e'tiqoding bo'lsa, xursand bo'l. Xarobotda usiz bo'lmayman, deding; Agar yor bilan bu muqom (makon, joy)da bo'lsang, xursand bo'l.)

Chunun ki xo'y giriftam ba oshnoyi tu,
Halok mekunadam mehnati judoyi tu.

(Mazmuni: Mundoqki, oshnolig'ingga o'rganganman, Hajring qayg'ulari meni o'ldiradi.)

Hindol Mirzo 925(1520) yili Kobulda tug'ildi. Uning Hindol deb nomlanishiga sabab: Boburshoh Hind mulkini tasarruf qilish niyati bilan yo'lga chiqib, Hindistonning bir necha viloyatlarini qo'lga kiritgan chog'da Hindolning tavalludini eshitib, irim qilib, unga Hindol deb nom qo'ydi. Hindol Mirzoning onasi Dildor begim bo'lsa-da, Mohim begim qo'lida tarbiya topgani sababli, og'a-inilar orasidagi nizolarda har doim Humoyun tomonida turib, unga yordam berardi. Shu janglarning birida 958(1551) yili Jalolobod shahri yaqinida Komron Mirzoning askarlari Humoyunning o'rdusiga tunda hujum qiladilar va askarlardan biri Hindol Mirzoni tanimay, halok etadi. Uning jasadi Kobulga keltirilib, Bog'i Boburda otasi Boburshohning oyog'i ostida dafn etildi. Hindol Mirzoning ham zabardast, nozikxayol shoir ekanligini bir qancha tazkirachilar tavsif etib, uning she'rlaridan go'zal namunalarni o'z tazkiralariida naql qilganlar. Quyidagi namunalar ham Hindol Mirzoning yetuk iste'dodi va mahoratini isbotlay oladi:

Zon qatrai shabnam ki nasimi sahari,
Az abr judo kunad ba sad jilvagari,
To bar ruxi gul chakonad, ey, rashki pari,
Haqqo ki hazor bor pokizatari.

(Mazmuni: Tong yeli bulutdan yuz jilva bilan ajratib, gul yuziga tomizgan o'sha shabnam tomchisidan ko'ra, ey parilar rashki, haq gap shuki, sen ming bor pokizaroqsan.)

Sarvi qadi tu moili ahli, niyoz nest,
Nozest dar sari tu ki dar sarvinoz nest.

(Mazmuni: Sening sarv qadding niyoz ahliga moyil emas, senda shunday noz borki, hatto sarvinozda ham yo‘q.)

Gulbadan begim: Boburning bu fazilatli, bilimli qizi Kobulda 932/933(1526/1527) yil atrofida Dildor begimdan tug‘ildi, ammo ukasi Hindol Mirzodek Mohim begim tarbiyasi ostida bo‘ldi. Shu sababli Humoyun Mirzoga atab «Humoyunnoma»ni yozdi. U to‘rt yoshida otasidan abadiy ayrilgan bo‘lsa-da, otasining tarixchilik iste‘dodini meros oldi. «Humoyunnoma» Humoyunning podshohligi davrida yuz bergan voqealarga bag‘ishlanadi. Shuning uchun 937-963 (1530-1556) yillar voqealarini aks ettirishi kerak edi, ammo asarning qo‘lyozmasidan oxirgi sahifalari yo‘qolgani sababli Komron Mirzoning nobino qilingani voqeariga kelib, tugamay qolgan. «Humoyunnoma»ning forscha matni inglizcha tarjimasi bilan A.Bevirij orqali Londonda va o‘zbekcha tarjimasi forscha matni bilan birgalikda O‘zbekistonda S.Azimjonova tomonidan chop etilgan. «Humoyunnoma»ning biryoqlama yozilgani nazarda tutilmasa(unda Humoyun qanchalik maqtalgan bo‘lsa, Komron o‘shanchalik qoralangan), uni o‘sha davrni aks ettiruvchi eng daqiq va mustanad asar deb, tan olish mumkin. Bu asarning juda ixchamligi, ravon uslubda yozilgani hamda fasohat va balog‘at avjida ekanligini ko‘plab tazkirachilar, tarixchi olimlar ta‘kid etganlar. Gulbadan begim uzoq umr ko‘rdi. 983(1576) yili haj ziyoratiga musharraf bo‘ldi, Humoyun va Akbardan ko‘p hurmatlar ko‘rib, vafot etganidan keyin jasadi Kobulga olib borilib, dafn etildi.

Aytib o‘tganimizdek, Boburshohning nabiralari va ularning farzandlari ham she‘riy iste‘dodni Boburshohdan meros olib, she‘ru adabiyot an‘analarini ko‘ragoniylar oilasida davom ettirdilar. Misol uchun, Komronning qizi Gulruxbegim va o‘g‘li Abulqosim Shavkatiy, Akbar, Shoh Jahon va uning zavjalari, Avrangzebning qizi Zebunisobegim, Bahodirshoh Zafar va boshqalarning nomi, asarlari ayrim tazkiralarda zikr etilgan. Demak, Boburshoh nafaqat buyuk bir imperiyani, eng shavkatli bir madaniy davrni o‘z farzandlariga meros qilib qoldirmadi, balki shoirlik va tarixchilik iste‘dodini, ilmparvarlik va san‘atga qiziqish kabi oliy xislatlarni ham qoldirib, tarixda boburiylar (ko‘ragoniylar) nomini mangulikka erishtirdi. Tarix sahifalarini varaqlar ekanmiz, o‘zbek xalqining jahon madaniyati xazinasiga qo‘shgan buyuk hissasi, ma‘naviyati uzoq o‘tmishdan dunyoga ma‘lum va mashhur bo‘lib kelgani ko‘zga yaqqol tashlanadi.

Allohning inoyati, ajdodlarimizning aql-zakovati, mehnati va intilishlari tufayli bu zahmatkash xalq orasidan Amir Temur, Ibn Sino, Al-Xorazmiy, Al Beruniy, Alisher Navoiy, Bobur, Mashrab va Nodirabegim kabi necha o‘nlab alloma-yu daholar, olim-u fozillar, shoir-u rassomlar, podshohu sarkardalar yetishib chiqdilar. Millat nomini ulug‘lagan allomalar xaqida gap borganda, o‘zining iqtidori, aql-zakovati, murakkab taqdiri hamda ochiq ruhiy olami bilan shoir Zahiriddin Muhammad Bobur kishi e‘tiborini o‘ziga ko‘proq tortadi. U davlat arbobi, shoir,

sarkarda, olim, tarixchi, adabiyotshunos, tilshunos va ayni paytda xushxulq inson sifatida ko'plab ajoyib fazilatlarga ega bo'lgan. Zahiriddin Muhammad Bobur 1483-yilning 14-fevralida Andijonda, Farg'ona ulusining hokimi Umar Shayx Mirzo oilasida dunyoga keldi. Bu davrda Markaziy Osiyo va Xurosonda turli hokimlar, aka-ukalar, tog'a-jiyanlar, amakivachchalar o'rtasida hokimiyat –ulug' bobolari Amir Temur tuzgan yirik davlatga egalik qilish uchun kurash nihoyat keskinlashgan edi. Adabiyot, nafis san'at, tabiat go'zalligiga yoshligidan mehr qo'ygan Zahiriddin, barcha Temuriy shahzodalar kabi bu ilmlarning asosini otasi saroyida, yetuk ustozlar rahbarligida egalladi. Bugungi kunda Boburiylardan qolgan o'lmas meros hozirgacha ardoqlanib kelinmoqda. Boburiylar davrida Hindiston siyosiy, iqtisodiy, madaniy rivojlanibgina qolmay, ular tomonidan ilm-fanga katta e'tibor berildi. Boburiylar davrida Hindiston G'arb va Sharq o'rtasida ko'prik vazifasini o'tadi, shu bilan birga Boburiylar ichki siyosati har tomonlama shakllangan bo'lib turli dinga mansub aholini bir joyga jamlay oldi va bu saltanat uch asr umr ko'rdi. Zahiriddin Muhammad Bobur o'rta asr Sharq madaniyati, adabiyoti va she'riyatida o'ziga xos o'rin egallagan adib, shoir bo'lish bilan birga davlat arbobi, sarkarda hamdir. Bobur keng dunyoqarashi, aql-zakovati bilan Hindistonda Boburiylar sulolasiga asos solib, bu mamlakat tarixida arbob sifatida nom qoldirgan bo'lsa, serjilo o'zbek tilida yozilgan "Boburnoma" asari bilan dunyoning mashhur tarixnavis olimlari qatoridan joy oldi. Bobur inson kamolotining birinchi ostonasi oila ekanligi-ni uqtirib, u jarayon nihoyatda qiyin va murakkabligini his etgan edi. Bolalarning axloq odob qoidalarini o'rganishi ko'p jihatdan atrofdagi shaxslarga bog'liqligini yaxshi bilgan Bobur o'z farzand-larini tarbiyalashda tadbirkor, bilimdon odamlar bilan maslahat-lashib, tajribali fozil va tarbiya ko'rgan kishilar bilan kengashib ish tutgan. U o'zining E'tiqodiyall asarida bolalarni yoshlikdan boshlab e'tiqodli, imonli qilib tarbiyalash masalala-riga e'tibor bergan. Farzanddagi baxt-saodat keltiruvchi bosh fazilat iymonidir, deb bunday yozgan edi:

Bobur, avvalig'a farz qil ta'rif
Kim, bor insonga avval ul taklif.
Shudir – iymon men aytayin, eshiting,
Xarna der – men, ani ko'ngulga biting...

U farzand tarbiyasida qo'llanishi lozim bo'lgan usullar deb:

1. Ota-onani farmoni farzand uchun vojibligi.
2. Barcha insonlarga yaqinligini o'rgatish.
3. Xar bir paytda o'zingizni ibrat aylab ko'rsatish.

Mustaqillik, qat'iylik va uddaburonlik uchun bolaga doimiy talablarni qo'yish va uning ijrosini kuzatish. Uning bu ish uslubini o'g'li Xumoyunga qilgan nasihatidan ko'rsa bo'ladi. U o'g'li Xumoyunga doimo aql-zakovat va bilimga tayanib harakat qilish kerakligini ta'kidlagan: -Yana ulug' ish ustiga

borasen, ish ko'rgan, ray va tadbirlig beklar bila kengashib, alarning so'zi bila amal qilgaysen. Agar meni rizomni tilarsen, xilvatnishi-liqni va el bila kam ixtilotliqni bartaraf qilg'il. Kunda ikki navbat iningni va beklarni ixtiyorig'a qo'ymay qoshinga chorlab, maslahat bo'lsa kengashib, bu davlat xalqlarining ittifoqi bilan har so'z unga qaror bergaysen. Bobur farzandi Xumoyunning kamchiliklarini ko'rgan zahoti ularni tuzatish uchun ogohlantirgan. Unga yozgan maktubida: —Xatingni xud tashvish birla o'qusa bo'ladur, vale asru mug'laqtur. Nasri muammo hech kishi ko'rgan emas... Shundin nari betakalluf va ravshan va pok alfoz bila biti, ham senga tashvish ozroq bo'lur va ham o'qug'ongal, - deb ta'kidlagan. Bobur o'g'liga yozgan maktubi haqida aytib o'tadigan bo'lsak. Xat an'anaviy tarzda, ya'ni maktub bituvchining maktub atalgan kishiga bildirgan ezgu tilaklaridan boshlanadi: -Humoyung'a mushtoqliklar bila sog'inib salom degach, so'z ulkim, dushanba kuni, rabiul-avval oyining o'nida Bekkina bila Bayonshayx keldilar. Xatlardin va arzadoshtlardin ul yuzdagi, bu yuzdagi kayfiyat va holot mushaxxas va ma'lum bo'ldil. Maktubdan ma'lum bo'ladiki, Bobur mirzoga yuqorida nomi zikr etilgan shaxslar Humoyun mirzoning o'g'illi bo'lganligi haqidagi xabarni keltirganlar. Ota o'g'lini bu muborak voqea bilan qutlarkan, o'g'lining ism qo'yishda shoshilganligini ta'kidlaydi: -Otini Al'amon qo'ymishsen. Tengri muborak qilg'ay. Vale, bovujudkim, o'zung bitibsen, mundin g'ofil bo'lubsenkim, kasrati isti'mol bila avom Alamo derlar, yo El Amon derlar, o'zga mundoq alif-lom otta kam bo'lur. Tengri otini va zotini farxunda va muborak qilg'ay, manga va sanga ko'p yillar va bisyor qarnlar Al'amonni davlat va saodat bila tuta bergay. Ko'rinadiki, farzandga ism qo'yish ham katta mas'uliyat, shu bilan birga, islom dini talablariga ko'ra, otaning burchi sanaladi. Bobur mirzo erkaklar ismlarida alif va lom harflarining yonmayon kelishi kam uchrashini ta'kidlarkan, xalq Al'amon ismini Alamo yoki El Amon deb atashi mumkinligiga o'g'lining diqqatini tortadi. Demak, oilada tug'ilgan har bir farzandga ism qo'yishda ota o'sha paytdagi his-tuyg'ulariga emas, aqliga qarab ish tutishi, farzandiga ism qo'yish masalasiga g'oyat ehtiyotkorlik bilan yondashishi lozim. Milliy va diniy an'analarimizga ko'ra, oilaning mulk va mablag'i farzandlar yoshiga qarab taqsimlanishi, oilada farzandlar o'rtasidagi o'zaro munosabatlarda yoshi kattalarning og'ir-vazmin bo'lishi farz sanaladi. Bobur to'ng'ich farzandi bo'lmish Humoyunga ham bularni o'ziga xos tarzda eslatib o'tadi: —... Yana sen o'zing bilur edingkim, doim bu qoida mar'iy edi: olti hissa sanga bo'lsa, besh hissa Komronga bo'lur edi. Hamisha bu qoidani mar'iy tutub, mundin tajovuz qilmang. Yana ining bila yaxshi maosh qilg'aysan. Uluqlar ko'tarimlik kerak, umidim borki, sen ham yaxshi ixtilot qilg'aysan. Bobur mirzo maktubida o'g'liga ayrim masalalarda bir ota sifatida tanbeh ham beradi, jumladan, —ikki-uch yildin beri bir kishing kelmadi. Men yuborgan kishi xam rost bir yili so'ngra keldi, —Yana xatlaringda yolg'uzluq, yolg'uzluqkim, debsen, podshohlikta

aybdur... Podshohliq bila yolg'uzluq rost kelmas. Ko'rinadiki, ushbu qaydlardan Bobur mirzoning farzandlari tarbiyasi bilan bir qatorda ularning bilimiga ham, bilimini to'g'ri va joyida ishlata bilish ko'nikmalarini egallashlariga ham jiddiy qaragan. Bobur o'g'liga davlatni boshqarish ishlaridan ham saboq beradi: —... Yana uluq ish ustiga borasen, ish ko'rgan, ra'y va tadbirliq beklar bila kengashib, alarning so'zi bila amal qilg'aysen (Ulug' ish ustiga boryapsan, shu sababli ish ko'rgan, tajribali va tadbirli beklar bilan kengashib, ularning maslahatlariga amal qilgin).

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Захириддин Муҳаммад Бобур. Бобурнома. – Тошкент, —Шарқ НМАК, 2002, 243-244-б.
2. Z.M.Bobur T.: O__qituvchi . 1995 - yil
3. T.Boboyev . "Adabiyotshunoslik asoslari" – T., 2005 - yil
4. L.P.Sharma "Boburiylar saltanati" – T.: "Ma'naviyat " 1998 – yil
5. Vohidov R., Eshonqulov H. O'zbek mumtoz adabiyoti tarixi. -Toshkent: Yangi asr, 2006.